

MUSEET FOR THY OG VESTER HANHERRED

BYGHERRERAPPORT

Fårtoft IV Jour.nr. THY 5032

Boplads med huse og indhegning fra bronzealderen

Anne-Louise Haack Olsen

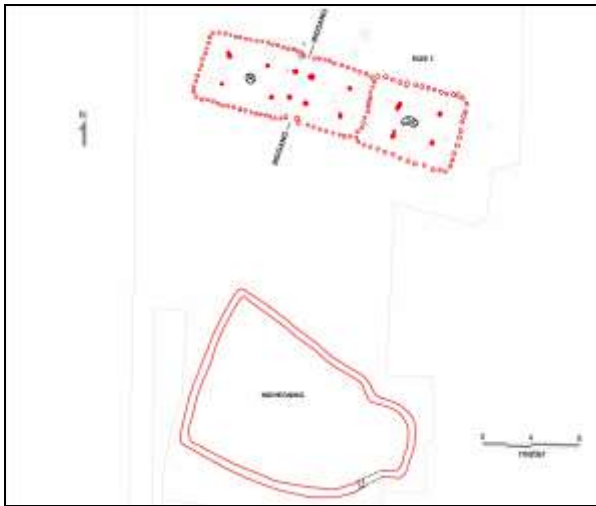

NYE BRONZEALDERHUSE VED FÅRTOFT

Baggrunden for undersøgelsen

I foråret 2007 undersøgte Museet for Thy og Vester Hanherred en boplads fra bronzealderen i den østlige udkant af Thisted. Undersøgelsen var foranlediget af planer om udstykning og byggemodning af et 2,14 ha stort område.

Undersøgelsen blev betalt af bygherren, Byggefirmaet Bach & Boisen, Thisted.

Plan over hus 1 og indhegningen syd for. Hele udgravningen ses på planen bilag 1 bagest.

Undersøgelsens resultat

Der blev undersøgt fire hustomter, hvoraf den ene, hus 1, var usædvanlig velbevaret og viste tydelige tegn på ombygning. Syd for denne hustomt blev der fundet en indhegning i form af en grøft, der omgav et område på ca. 190m². Indhegningen tolkes som en dyrefold hørende til huset.

Topografi og undergrund

Området ligger på en jævn flade med let fald mod syd, ned mod Thisted Bredning. Fra områdets sydgrænse er der 200 – 250 m til fjordbredden.

Undergrunden bestod i de afdækkede områder af gulbrunt sandet moræneler med grus, sten og flintskærver. Der sås talrige dyregange. Kun et par enkelte steder skimtedes den underliggende kridt. Muldlaget var overalt 50 – 60 cm tykt og bestod af mørk gråbrun muld med sten. I bunden sås flere steder rester af det underliggende, gråsorte humøse lag, som udgjorde oldtidens muldlag.

Undersøgelsens forløb

Før den egentlige undersøgelse blev foretaget, blev pløjelaget fjernet med gravmaskine i en række parallelle, nord-syd gående søgegrøfter på 2 m's bredde og 90-100 m's længde.

I den blottede, lyse undergrund kunne stolpehullerne fra bronzealderhusene tydeligt ses som runde, mørke, muldfyldte pletter. Grøften sås ligeledes som et tydeligt, mørkt bånd. Efterfølgende blev mulden ved den egentlige udgravning fjernet over tre større områder på de steder, hvor der kunne ses anlæg – stolpehuller og gruber - i søgegrøfterne.

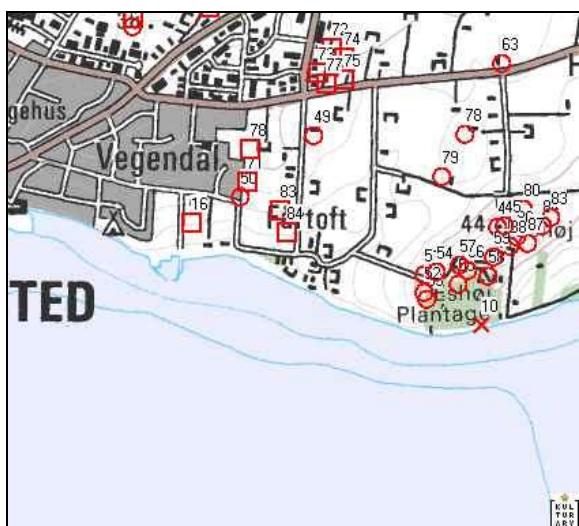
Udsigt fra udgravningen mod vest. Hver af de hvide sedler markerer et stolpehul i hus 1.

De afdækkede anlæg blev fotograferet og opmålt, hvorefter de vigtigste blev snittet ved at den ene halvdel blev udgravet, så man kunne se tværsnittet og måle dybden. Der blev hjemtaget prøver af jorden fra flere af anlæggene med henblik på at udvaske forkullede kerner af korn og frø. De kan dels fortælle, hvad man dyrkede, dels give materiale til Kulstof 14-dateringer. Disse analyser er endnu ikke færdige.

Over hele den afdækkede flade, der rummede det bedst bevarede hus, hus 1, og den sydfor liggende dyrefold, blev der for hver meter taget jordprøver til fosfatanalyse. Herved er der mulighed for at få yderligere viden om de aktiviteter, der har fundet sted her i bronzealderen. Der er ansøgt om tilskud ved Kulturarvsstyrelsen til analysearbejdet.

Andre fund i området

Udstykningsområdet er en fortsættelse mod øst af flere tidligere udstykninger, hvor museet har foretaget udgravninger i takt med at Thisted gradvist vokser østpå. Både nord og vest for udgravningsområdet er der ved flere lejligheder udgravet huse fra bronzealderen, således at det efterhånden er muligt at belyse bebyggelsen over et større område.

Kort over den østlige udkant af Thisted. De røde firkanter er bopladser, cirklerne gravhøje. Lokaliteten Fårtoft IV har nr. 84.

Ca. 1 km. øst for udgravningsområdet ligger en større samling gravhøje fra bronzealderen, herunder den fredede høj Eshøj samt flere høje i Eshøj Plantage.

Lidt over 1 km. nordøst for udgravningen er i en overpløjet gravhøj undersøgt tre grave, hvoraf den ene rummede knoglerne af en ung mand på ca. 20 år, gravlagt med et halvt bronzesværd samt bronzesmykker. Han har muligvis levet på den tid, hvor husene i udstykningsområdet var beboede.

Thy i bronzealderen

Bronzealderen strækker sig over ca. 1200 år, fra omkring 1700 til omkring 500 f.Kr., hvor jernalderen begynder.

Fra den ældre og mellemste del af bronzealderen stammer de mange gravhøje, der stadig præger landskabet i Thy. De vidner om, at landsdelen i bronzealderen rummede et blomstrende og velfungerende samfund. Mange fund af våben og smykker af bronze, ind imellem også af guld, fra tidens grave vidner om velstand og kontakt til andre egne.

Udover hustomter er fund af dyrefolde og indhegninger, marker med spor efter pløjning samt naturvidenskabelige undersøgelser i moser og begravede jordlag med til at tegne billedet af bronzealderens Thy som et åbent landskab med gravhøje på næsten hver eneste højedrag. Det var beboet af bønder, der dyrkede jorden og havde flokke af husdyr, som græssede på store overdrev.

Bronzealderfolkene boede i velbyggede langhuse, der lå enkeltvis eller et par stykker sammen, med tilhørende indhegninger. Husene stod formentlig kun i 30-40 år hvorefter et nyt blev opført, ofte et lille stykke væk, men stadig inden for bopladsens område. Senere vendte man måske tilbage til stedet og opførte et nyt hus over eller ved siden af det gamle. De fire huse ved Fårtoft IV har således ikke været beboet samtidig.

Husene ved Fårtoft IV

De fire huse er alle typiske bronzealderlanghuse, orienteret omtrent øst-vest med en lille drejning mod nord som huse på landet

har været det helt op til nutiden. Væggene bestod af tætstillede stolper med lerklinet fletværk imellem. Inde i huset stod to rækker fritstående stolper, der bar taget. Selve gulvet er forlængst pløjet op, og det man finder i dag er sporene efter de huller, som tagstolper og vægstolper stod i. Det er således først og fremmest husets grundplan, vi kan se, mens f.eks. tagets konstruktion ikke kendes med sikkerhed. Grundplanen kan imidlertid fortælle meget om dagliglivet i bronzealderen.

Hus 1

Hus 1 var usædvanlig godt bevaret. Mærket efter så godt som hver eneste stolpe kunne stadig ses, og tilsammen dannede de grundplanen af et hus, der var ca. 22 m langt og 5,5 – 6,5 m bredt.

Plan over hus 1 med tilbygningen mod øst. Tagstolper har udfyldt signatur. De to jordovne er markerede med kryds.

To indgange markerede sig tydeligt over for hinanden i de to langsider, og i hver ende af huset fandtes en gravet fordybning, med lidt trækul i fylden. Det har formentlig været jordovne, hvor der er lavet mad med varme sten fra et ildsted i nærheden.

Det ses tydeligt, at huset har haft 2 byggefaser. I første omgang var det kun 14 m langt, men senere blev en 8 m lang tilbygning føjet til i østenden. Den var en anelse bredere end resten af huset, og man ser et tydeligt knæk i væglinjerne, hvor tilbygningen møder den oprindelige østgavl. Denne er formentlig blevet omdannet til en skillevæg, så huset har fået tre "afdelinger" med et beboelsesrum

med jordovn i hver ende og et muligt arbejds/oplagsrum i midten. Her kan også have været stald, selv om der ikke blev fundet spor af båse. Forhåbentlig kan fosfatanalysen hjælpe med til at belyse dette.

Hvad der ligger til grund for at huset måtte udvides, ved vi ikke. Måske kom der flere beboere så der er tale om en slags aftægtslejlighed, eller måske var det næste generation, der fik "deres eget". Herigennem fortæller huset om en familiestruktur, hvor flere eller færre enheder kunne bo under samme tag afhængigt af husstandens vekslende sammensætning.

Der er så godt som ingen senere anlæg, der forstyrrer billedet, og derfor står hus 1 med indhegningen sydfor som et ualmindelig tydeligt eksempel på en thylandsk bondegård for ca. 3000 år siden.

Indhegningen

Lidt syd for huset var et større område på ca. 190 m² afgrænset af en lav grøft, der tegnede sig som en mørk stribe i undergrunden. Bortset fra et enkelt stolpehul var der ikke andre spor af menneskelig aktivitet, og fænomenet tolkes som en dyrefold, hvilket også kendes fra andre bronzealderboplads i Thy. Selve grøften var ikke særlig dyb, men den har sikkert været flankeret af en jordvold, måske med et grenegærde eller lignende på toppen.

Indhegningen fotograferet fra lift.

Indsnævringen i den ene ende kan være et særligt aflukke, hvor man kunne genne dyrene ind.

Hvilke dyr, der kan have stået i folden, kan ikke afgøres, men det er ikke urimeligt at antage, at der allerede i bronzealderen græssede får i Fårtoft. De store åbne overdrev i datidens landskab har givet græsning til både kvæg og får, der leverede kød og mælk, men også uld til klædedragten og skind og læder til sværdbælter og meget andet. Fra de velbevarede egekistegrave som Egtvedpigen og Muldbjergmanden kender vi dragter af uldtøj, som forudsætter et fårehold af en vis størrelse.

Rekonstruktion af mandsudstyr fra bronzealderen. Kappen, koften og huen er af fåreuld. Den hvide plet er en lysrefleks.

De øvrige huse

Hus 2 lå ca. 110 m vest for hus 1. Det var 19,5 m langt og ca. 7,5 m bredt. Ligesom hus 1 havde det to modstillede indgange. Der fandtes to jordovne, én i vestenden og én i husets midterste del.

Hus 3 og 4 overlappede hinanden og kan derfor ikke have eksisteret samtidig. De lå ca. 150 m sydvest for hus 1. Hus 3 var pladsens største hus med en længde på mindst 23 m og en bredde på ca. 7 m. Her har altså været mindst 160 m² under tag. Hus 4 var 19,5 m langt ligesom hus 2, og bredden var ca. 6,5 m. Ligesom hus 1 havde det en ildgrube eller jordovn i hver ende, men væggen var ikke velbevaret nok til at man kunne se, om huset var blevet udvidet.

Når Kulstof-14 dateringerne foreligger, vil det forhåbentlig blive muligt at sige mere om rækkefølgen af husene på lokaliteten. Samtidig kan de indføjes i det store billede af bebyggelsens udvikling i Thy i bronzealderen, som er emnet for en kommende, større publikation, der også vil omfatte husene fra Fårtoft IV.

Forkullede kornkerner

Der blev ikke fundet mange genstande i husene – de er for længst ødelagt, da gulvlagene blev pløjet op. De vigtigste fund ud over potteskår kom fra store poser med jordprøver, der blev gravet op fra jordovnene og taget med tilbage til museet. Da de blev skyllet igennem i et særligt apparat, flød nogle små, sorte partikler oven på vandet. Det var forkullede korn og stumper af trækul fra gruberne.

De forkullede korn stammer både fra hvede og byg og kan være havnet i gruben ved, at man har tørret eller ristet kornet før det blev malet - så bliver smagen sødere og kærnerne bliver lettere at knuse, så man kan koge grød af dem.

Gennemskåret jordovn hvor den ene halvdel er bortgravet.

Udgravningens perspektiver

Fundene fra de mange gravhøje har givet os en stor viden om, hvordan folk i bronzealderen gik klædt, og hvordan deres våben og smykker så ud.

Indtil for ca. 30 – 40 år siden vidste man til gengæld næsten intet om, hvordan de boede, eller hvordan deres daglige tilværelse formede sig. Man kunne kun beskrive livet i bronzealderen på baggrund af de døde grave. Først inden for de senere år er der for alvor begyndt at dukke bronzealderhuse op i større omfang. Det første hus fra ældre bronzealder i Thy blev fundet i 1990 ved Bjerre Enge i Nordthy.

I dag kendes adskillige huse fra denne tid, men det er meget få, der er så velbevarede og har så mange detaljer som husene fra Fårtoft IV. Hertil kommer den velbevarede indhegning, der sammen med hus 1 danner et regulært gårdsanlæg. Fundet er derfor en vigtig brik i det arbejde, der foregår i øjeblikket med at undersøge bronzealderens bopladser og huse i Thy.

Endnu mere betydning får fundene fra Fårtoft fordi de indgår i et stort område, hvor der ved gentagne udgravningskampagner i takt med byggemodningen er ved at tegne sig et klart billede af bebyggelsen for ca. 3000 år siden. På den måde hjælper de til at bringe os nærmere på de mennesker, hvis gravhøje den dag i dag udgør et karakteristisk og væsentligt indslag i landskabsbilledet i Thy.

Gravhøj ved Ove Sø

Arkæologen overvåger at mulden graves af med maskine.

Undersøgelsens data

Sb.nr. 110309-84

Museet for Thy og Vester Hanherred jour.nr.

THY 5032. Fårtoft IV

Kulturarvsstyrelsen jour.nr. 2003-2123-1262

Bygherre: Firmaet Bach & Bojsen, v.Henrik

Bojsen Jensen, Storegade 9, 7700 Thisted

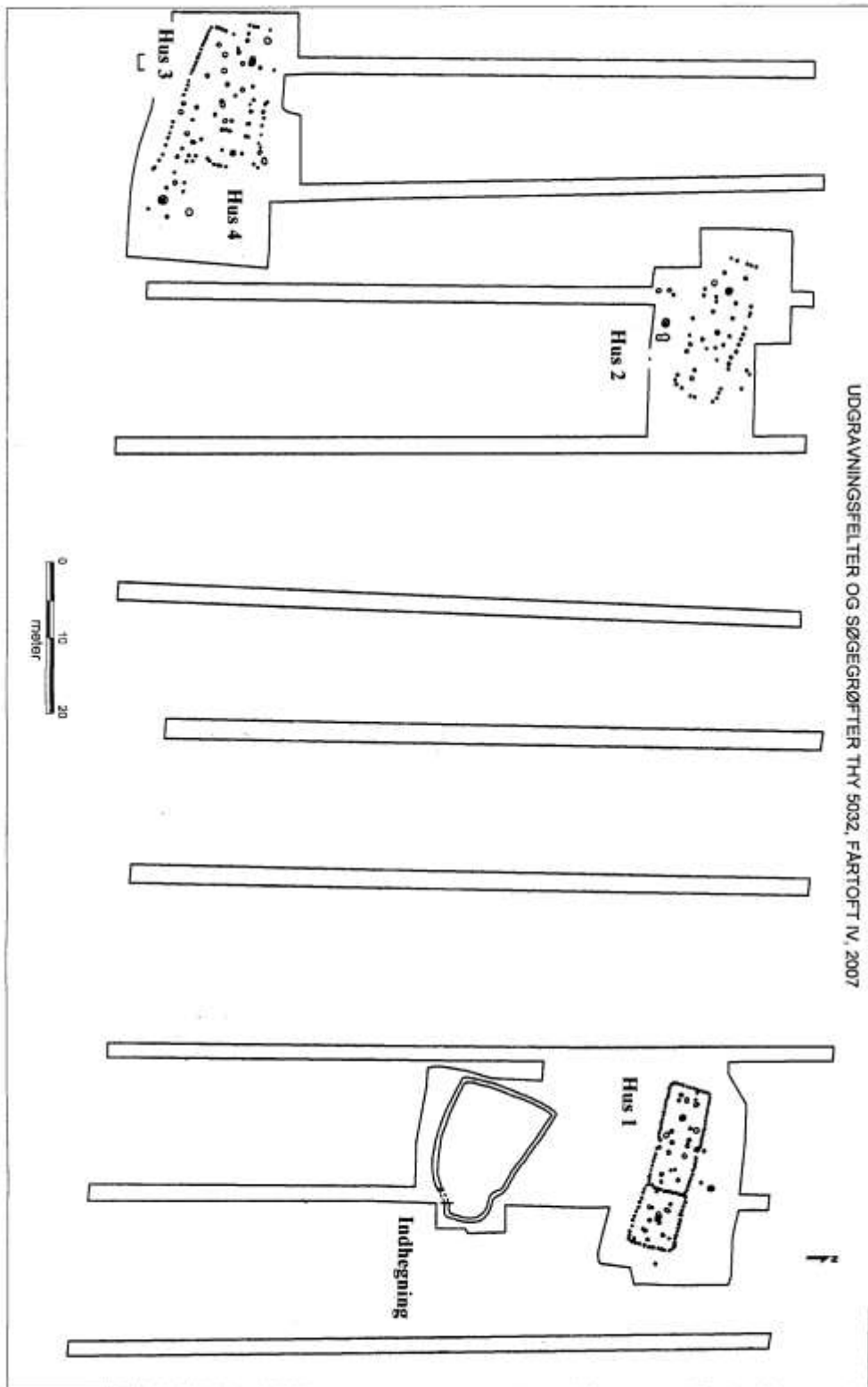
Entreprenør : Henrik Thomsen, Beerstedvej 7,

7752 Snedsted

Daglig leder: Charlotte Boje H. Andersen

Fund og dokumentation på Museet for Thy og Vester Hanherred

BILAG 1

År f/e. Kristus	Perioder	Kulturgrupper	
2000	Historisk tid	Middelalder (1050-1536)	
1000		Vikingetid	
0	Jernalder	Germansk Jernalder	
		Romersk Jernalder	
		Førromersk Jernalder	
1000	Bronzealder	Yngre Bronzealder	
		Ældre Bronzealder	
2000	Bondestenalder	Dolktid	
		Enkeltgravskultur	
3000		Jættestuetid	
		Tragtbægerkultur	
		Dyssetid	
4000	Jægerstenalder	Kystkultur	Ertebøllekultur
5000			Kongemosekultur
6000		Maglemosekultur	
7000		Rensdyrjægerkultur	Ahrensburgkultur
8000			Brommekultur
9000			Federmesserkultur
10.000			Hamburgkultur
11.000			
12.000			